

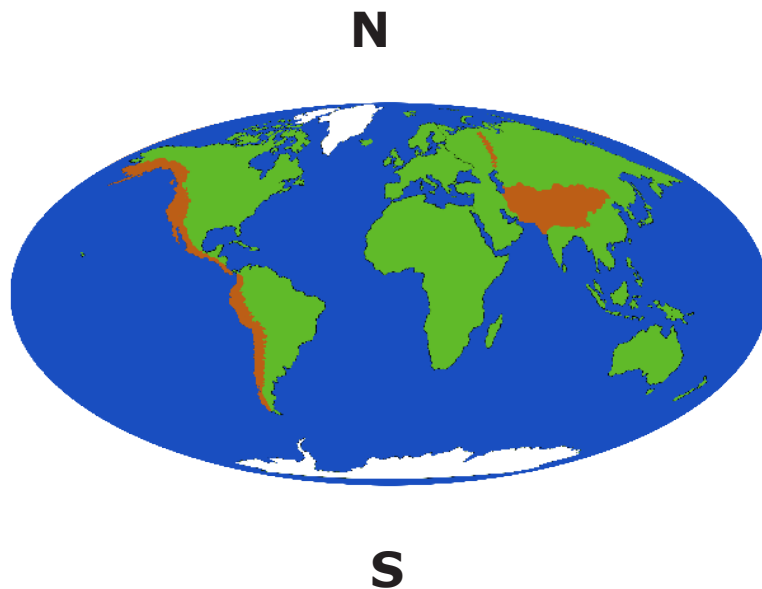
VÄRLDEN

1. Nordpolen N

är alltid längst upp
på världskartan.

Sydpolen S

är alltid längst ner
på världskartan.

VÄRLDEN

2. Det finns **7 världsdelar**:

Nordamerika

Sydamerika

Europa

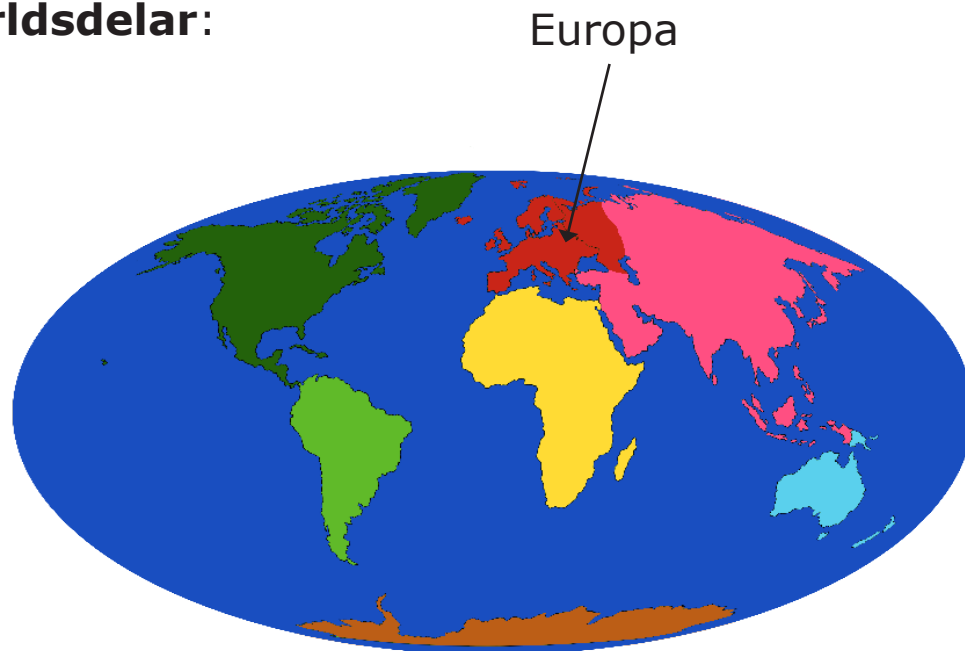
Afrika

Asien

Oceanien

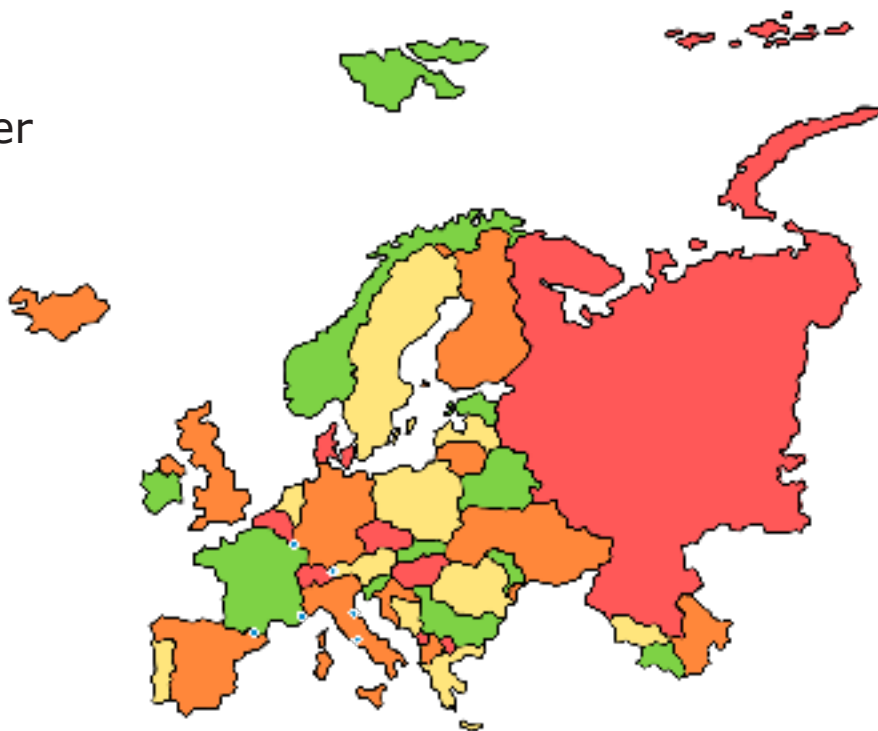
Antarktis

Vi bor i **Europa**.

LÄNDER I EUROPA

1. Det finns ungefär
50 **stater**, alltså
självständiga länder
i Europa.

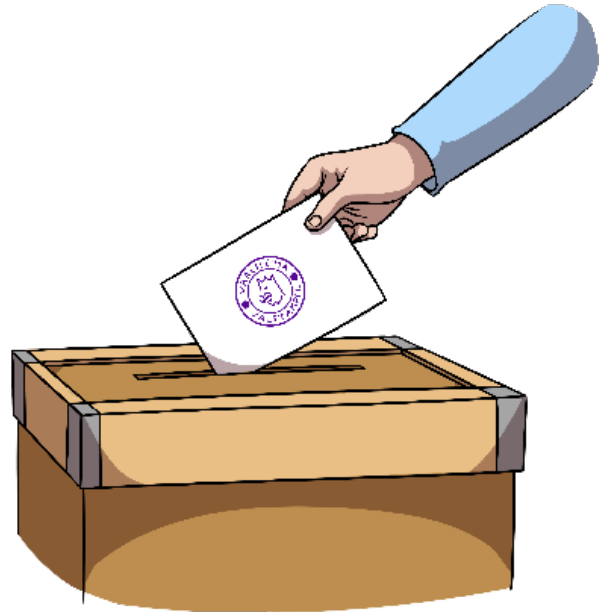
LÄNDER I EUROPA

2. Stater kan vara **republiker**.

Då styr **presidenten** landet.

Finland är en republik.

Vi har alltså en president.

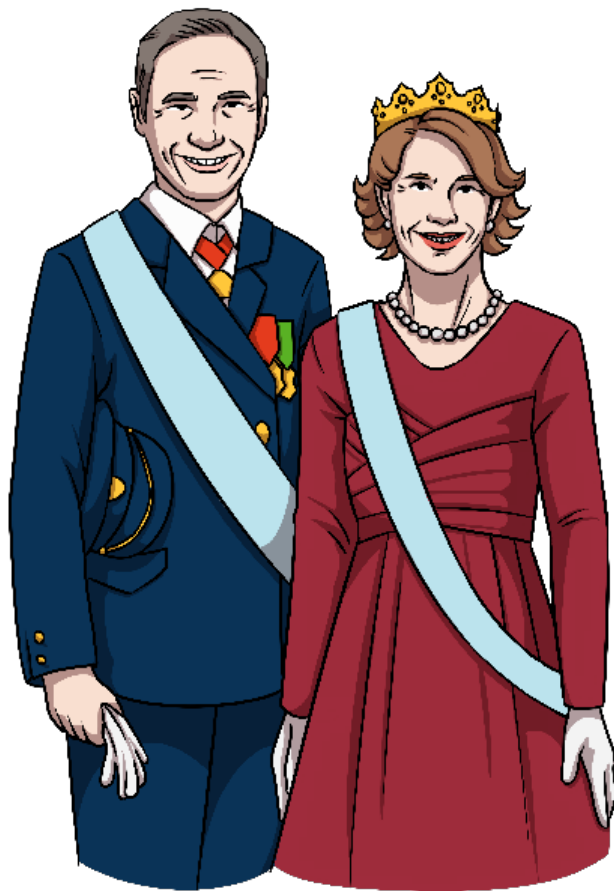

LÄNDER I EUROPA

3. Stater kan vara **monarkier**.

Då styr **kungen** eller
drottningen landet.

Till exempel Sverige,
Norge och Danmark är
monarkier.

FINLAND

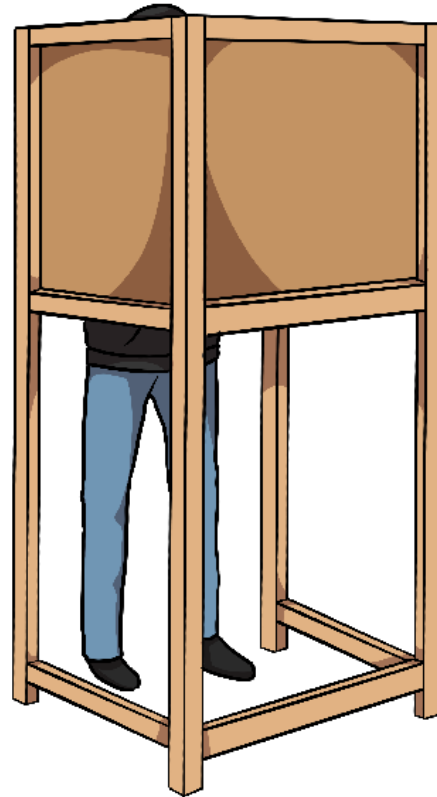
1. Finland är med i **EU,**
Europeiska Unionen.

EU:s medlemsländer
samarbetar kring
många olika saker
i Europa.

FINLAND

2. I Finland ordnar vi
kommunalval,
riksdagsval,
presidentval och
val till
Europa-parlamentet.

FINLAND

3. Kommunfullmäktige

bestämmer hur allt ska
skötas i kommunen.

Kommundirektören

leder arbetet i
kommunen.

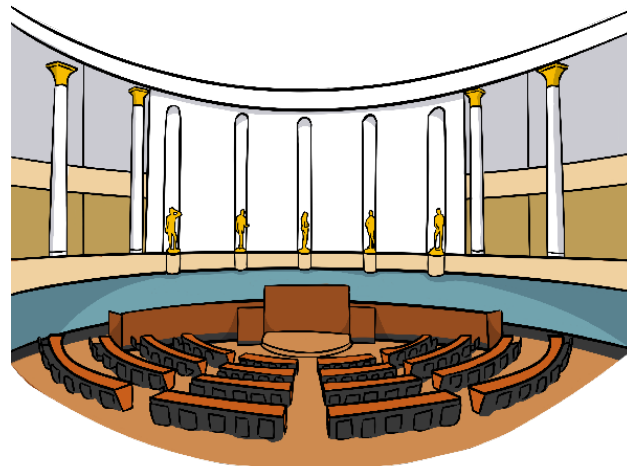

FINLAND

4. **Riksdagen** stiftar lagar och utser en statsminister.

Statsministern utser sen **regeringen**, alltså de personer som leder landet. Regeringens medlemmar kallas **ministrar**.

Varje minister har hand om var sin del av allt det som invånarna behöver.

Riksdagens plenisal

FINLAND

5. Vuxna röstar om
vilka som ska
representera Finland
i **Europa-parlamentet**.

Europa-parlamentet
stiftar lagar för hela EU.

FINLAND

6. Människor som flyttat till Finland från andra länder har sina egna modersmål.

Ryska, estniska, arabiska och somaliska är de **språk som flest invandrare talar.**

Så småningom lär de sig också finska eller svenska.

FINLAND

7. Många människor är **flerspråkiga**, de talar alltså flera olika språk.

Invandrare kan få hjälp av en **tolk** då de uträttar viktiga ärenden.

Tolken översätter allt som personerna säger så att de förstår varandra.

INVÅNARE

1. Alla invånare i Finland har samma rätt till hem och skola, hälsovård och sjukvård och ett tryggt liv.

De som är **medborgare** i Finland har ännu fler rättigheter.

De får till exempel rösta i alla val.

INVÅNARE

2. En **flykting** flyr
från sitt eget land
för att hens liv är i fara
på grund av krig, fattigdom
eller förföljelser.

Flyktingar har rätt att
söka **asyl**, alltså skydd
i ett annat land.

INVÅNARE

3. De flesta länder har en lag som kallas **Barnets rättigheter**.

Alla barn har rätt till

- ett namn och ett hem
- skola och utbildning
- vila och lek
- hälsovård och sjukvård
- omvårdnad och respekt
- egna tankar och åsikter

INVÅNARE

4. I Finland har vi något som kallas **allemensrätten**.

Alla har rätt att

- röra sig fritt i naturen
- plocka bär och svamp
- meta och pilka
- åka båt och simma

Men vi får inte

- skräpa ner
- skada djur och natur

INVÅNARE

5. Det kallas **rasism** när någon anser att folk är mindre värda om de inte ser ut på ett visst sätt.

Diskriminering betyder att någon behandlas orättvist för att hen har en viss hudfärg eller religion eller är av ett visst kön.

Rasism och diskriminering är förbjudet.

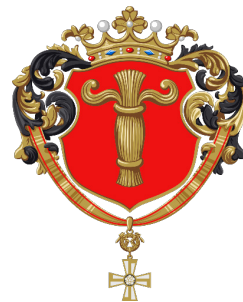
KOMMUN

1. Alla kommuner har en egen symbol som vi kallar **kommunvapen**.

Här är exempel på några kommuners vapen:

Pargas

Vasa

Jakobstad

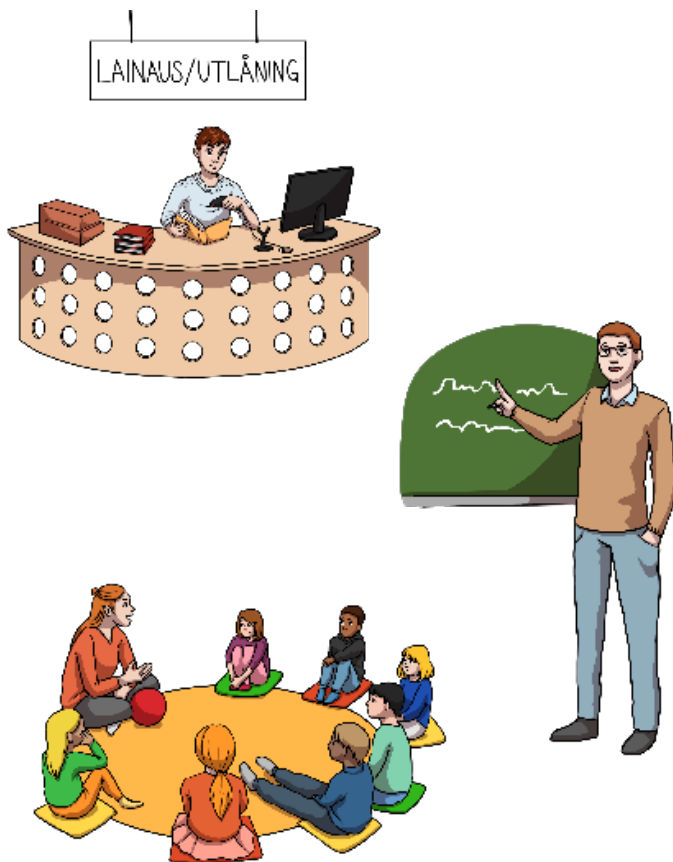

Borgnäs

KOMMUN

2. Kommunen ska ordna

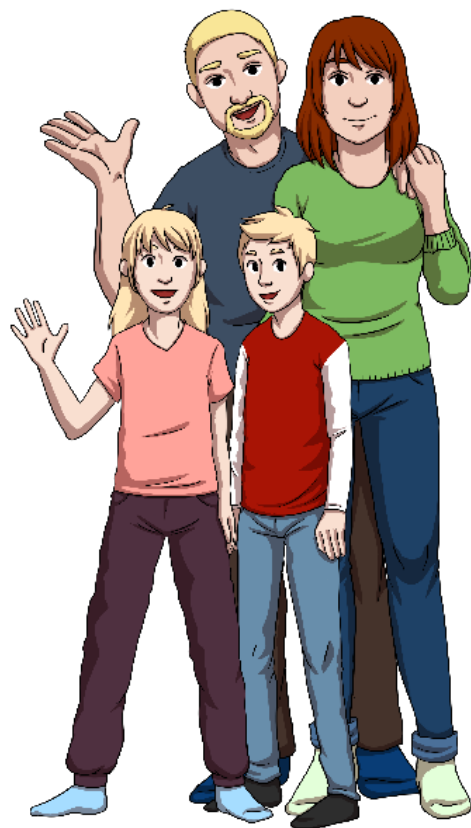
dagvård, skolor, äldreomsorg,
bibliotek, hälsovård och
sjukvård för alla som
bor i kommunen.

FAMILJ

1. En **kärnfamilj** består av
en mamma, en pappa
och deras gemensamma barn.

En **nyfamilj** består av
en mamma och hennes barn,
en pappa och hans barn
och mammans och pappans
gemensamma barn.

FAMILJ

2. En familj kan också vara två mammor och barn eller två pappor och barn.

De vuxna i en familj kan vara **gifta** eller **sambo**.

Gifta människor har ingått **äktenskap**.

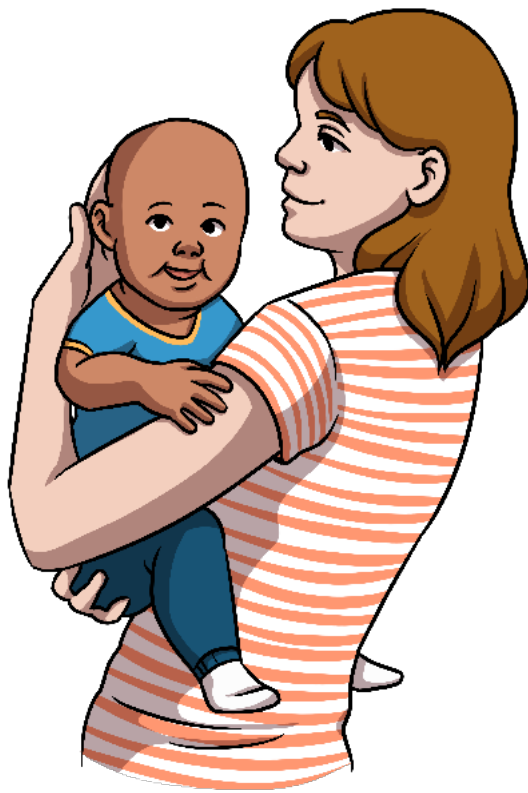
Sambor bor tillsammans utan att vara gifta.

FAMILJ

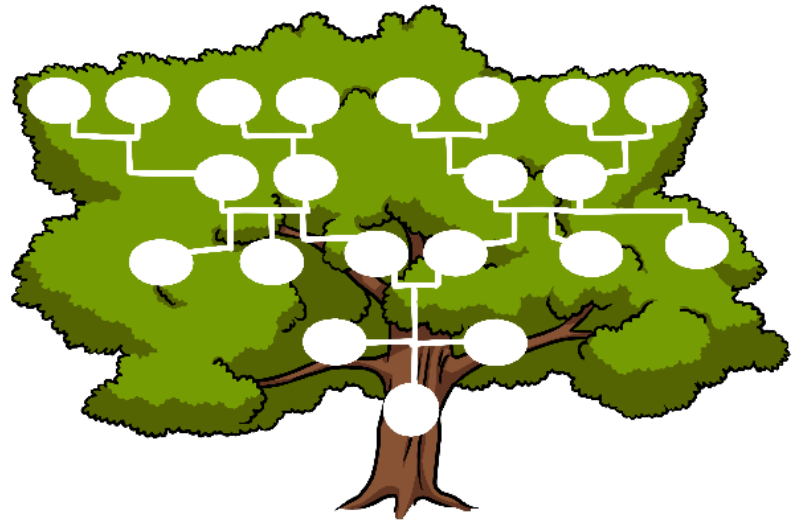
3. Ett **adopterat** barn är ett barn som fötts av andra föräldrar men som numera tillhör en ny familj.

Ett **fosterbarn** är ett barn som tillfälligt bor hos en annan familj.

FAMILJ

4. Ett **släktträd** är en bild som visar vilka som är våra närmaste släktingar.

JAG

1. Vi fick våra **namn** då vi var ungefär 2 månader.

Det var de vuxna som bestämde vilka namn vi skulle få.

En del vuxna ordnar en namngivningsfest eller en dopfest då barnet fått sina namn.

Anna

Tomas

Amir

Laila

JAG

2. Vår **personbeteckning** är

vårt namn i siffror.

Så här kan det se ut:

041201A123T

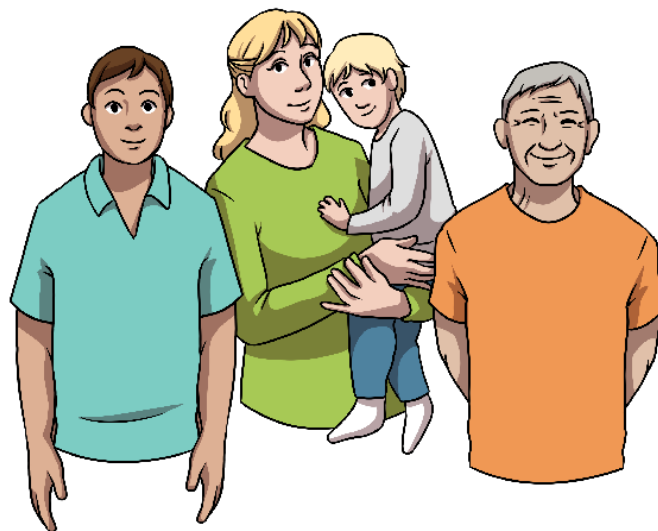
04 är födelsedagen

12 är födelsemånaden

01 är födelseåret 2001

A betyder att personen är
född på 2000-talet

123T är kontrolltecken.

JAG OCH SKOLAN

1. De flesta barn
börjar i **förskolan**
det år de fyller 6 år.
En del barn börjar
det år de fyller 5 år.

JAG OCH SKOLAN

2. De flesta barn

börjar i **grundskolan**

det år de fyller 7 år.

En del barn börjar redan
då de är 5 eller 6 år.

Andra barn väntar
tills de är 8 år.

JAG OCH SKOLAN

3. Vi har inte **skolplikt** i Finland,
vi har **läroplikt**.

Det betyder att alla barn
måste lära sig vissa saker men
undervisningen behöver inte
ske i ett skolhus,
den kan ske hemma,
på sjukhus eller
var som helst.

JAG SOM VUXEN

1. Unga vuxna kan studera vidare
i ett **gymnasium** eller
i en **yrkesskola**.

I gymnasiet lär vi oss mer
om olika skolämnen.

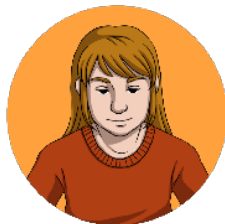
I yrkesskolan lär vi oss
ett yrke.

JAG SOM VUXEN

2. Alla myndiga invånare får
vara med och bestämma om
sånt som gäller
dem själva eller landet.

Myndiga personer har
alla de rättigheter
och skyldigheter som
vuxna har i Finland.

JAG SOM VUXEN

3. Det finns olika sätt för vuxna att få pengar:

- de jobbar och får **lön**
- de är **arbetslösa** eller **sjukskrivna** och får **bidrag** och **understöd**
- de är **föräldralediga** och får **föräldradagpenning**
- de har **pension**

JAG SOM VUXEN

4. Alla som bor i Finland kan

få pengar genom olika

bidrag och **understöd**:

- barnfamiljer får **barnbidrag**
- studerande får **studiestöd**
- boende kan få **bostadsbidrag**
- blivande mammor får
moderskapsunderstöd
- föräldrar får **föräldradagpenning**
och **hemvårdsstöd**
- vuxna kan få **utkomststöd**

JAG SOM VUXEN

5. Vi måste kunna **identifiera oss**,
alltså bevisa vilka vi är.

Ett **pass** är en liten bok som
behövs om vi vill resa till
länder utanför EU.

Ett **identitetsbevis** är ett kort
som används när som helst då
vi måste visa att vi är vi.

Polisen beviljar pass och **id-kort**.

MEDIER

1. **Reklam** vill locka oss att köpa saker.

Reklam är också **information** eftersom vi får veta vad som finns, var det finns och vad det kostar.

Men all reklam är inte sann.
Tänk själv!

**DRICK KAFFE
LEV LÄNGRE!**

MEDIER

2. I Finland har vi **yttrandefrihet**.

Det betyder att vi får uttrycka vad vi tänker, tror och tycker men utan att sår eller kränka andra människor.

Att gång på gång reta eller sår någon i tal eller i skrift, via telefonen eller på internet kallas **mobbning**.

Mobbning är förbjudet.

MEDIER

3. Om vi rör oss på internet
flera timmar varje dag har vi
kanske blivit **nätberoende**.

Det finns faror med internet.
Då vi handlar på nätet kan
nätbedragare lura oss.

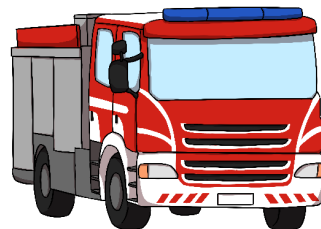
Okända personer som försöker
kontakta oss kan också luras.

ETT TRYGGT LIV

1. När vi ringer 112 ska vi säga
vad vi heter
vad som har hänt
var det har hänt och
vilken slags hjälp vi behöver.

Det är **gratis** att ringa 112 men
ring aldrig på skoj ifall du
faktiskt inte behöver hjälp.

ETT TRYGGT LIV

2. Du och jag behöver **sova**

8-9 timmar per natt

för att orka och må bra.

Men det finns vuxna som
klarar sig med

6-7 timmar per natt.

EKONOMI

1. Vi kan börja **sommarjobba**
det år vi fyller 14 år.

Då vi är
klara med grundskolan
kan vi börja **jobba på riktigt.**

EKONOMI

2. Vi kan jobba åt ett företag,
åt kommunen, åt staten eller
åt oss själva.

Ett **företag** är en firma som
tillverkar eller säljer något.

Den som själv fixar jobb åt sig
jobbar alltså åt sig själv.

EKONOMI

3. Ganska många vuxna
har **skiftarbete**.

Det betyder att de jobbar
växelsvis på vardagar och
på veckoslut.

Somliga jobbar också
på kvällar och på nätter.

Så gör till exempel brandmän,
sjukskötare, bussförare och fabriksanställda.

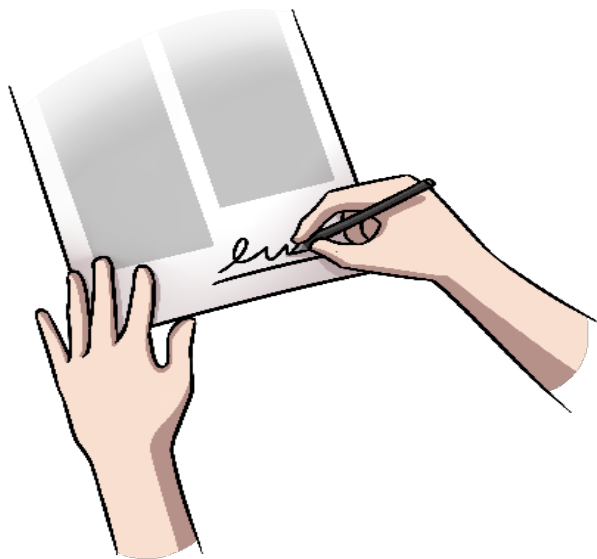

EKONOMI

4. Alla som jobbar ska
göra ett **arbetsavtal** med
den som anställer dem.

I arbetsavtalet bestäms

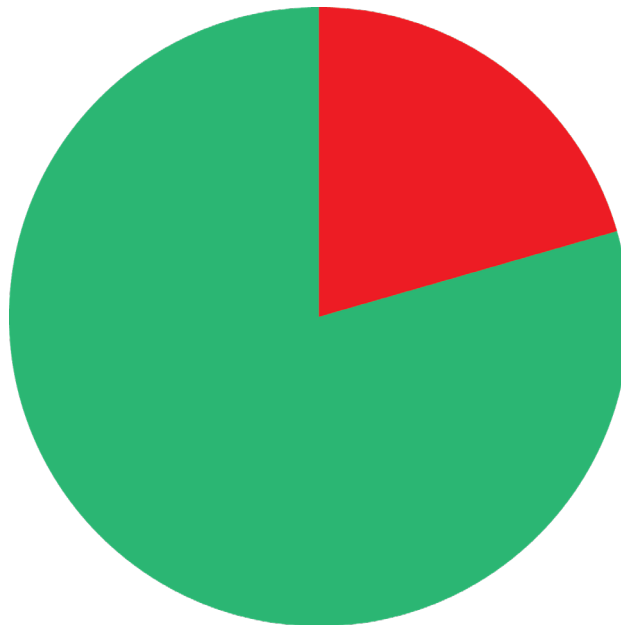
- **vad** vi ska jobba med
- **hur många timmar** per dag
vi ska jobba
- vad vi får i **lön**

EKONOMI

5. Alla som arbetar eller som har pension måste betala en del av sin lön eller sin pension i **skatt** till staten.

Hur stor del av inkomsten vi ska betala i skatt beror på hur hög lön eller pension vi har.

EKONOMI

6. En **budget** är en lista där vi skriver in inkomsten på den ena sidan och utgifterna på den andra sidan.

Inkomsten ska täcka utgifterna.

Om den inte gör det

får vi försöka

minska på utgifterna,

till exempel köpa lite färre saker.

BUDGET

Inkomst

1200:-

1200:-

Utgifter

hyra 680:-

mat 350:-

buss 70:-

kläder 100:-

1200:-

EKONOMI

7. När vi vill köpa något viktigt och dyrt men inte har pengar kan vi ansöka om ett **banklån**.

För att få ett banklån måste vi ha en inkomst.

EKONOMI

8. När vi tar ett banklån måste vi betala **ränta**. Ränta betyder här de pengar som det kostar att ha ett banklån.

Amortering är den summa som låntagaren varje månad ska betala tillbaka på sitt lån.

EKONOMI

9. Ett **snabblån** eller **sms-lån**

är ett lån som vi kan ta
via mobilen.

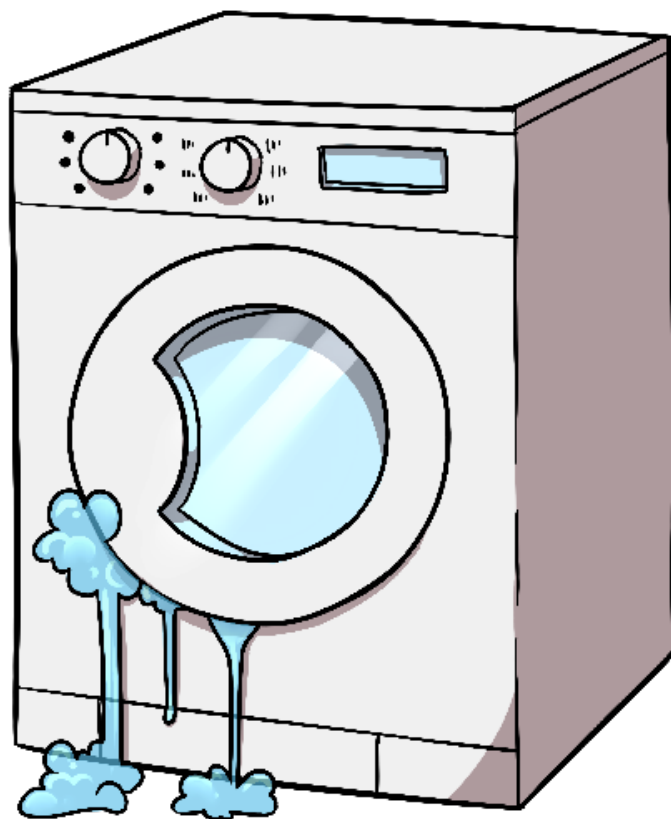
Räntan är ofta jättehög och
skulden växer om vi inte
genast kan betala tillbaka
snabblånet.

KONSUMTION

1. Vissa saker vi köper har **garanti**.

Det betyder att vi får en ny sak från butiken ifall den vi nyss köpte gått sönder.

KONSUMTION

2. Ett kvitto kan vara ett
papper vi får i handen eller
ett **digitalt kvitto**,
alltså ett meddelande som
skickas till vår telefon eller
till vår dator.

HÅLLBAR UTVECKLING

1. **Råvarorna** skog, järnmalm, vatten, råolja och naturgas är olika exempel på jordens **naturresurser**.

Råvarorna behandlas sen i fabriker och görs till saker vi behöver.

Järnmalm, till exempel, bryts i gruvor, smälts ner och görs till fartyg, spikar och kastruller.

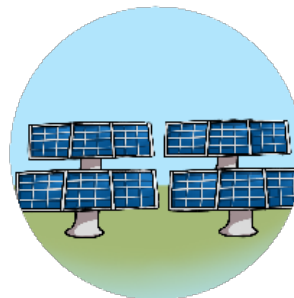

HÅLLBAR UTVECKLING

2. Vindkraft, solkraft,
vattenkraft och växtdelar
är **förnybar energi**.

Förnybar betyder att energin
inte tar slut för den
förnyas hela tiden.

Vinden blåser, solen skiner,
vattnet forsar och skogen växer.

HÅLLBAR UTVECKLING

3. Olja, gas, kol och
kärnkraft är
icke förnybar energi.

Icke förnybar betyder att
energin kommer att ta slut
för den nybildas inte.

HÅLLBAR UTVECKLING

4. Värdefulla material kan
återvinnas, alltså
användas på nytt.

Metallsaker smälts ner och
blir till nya bilar.

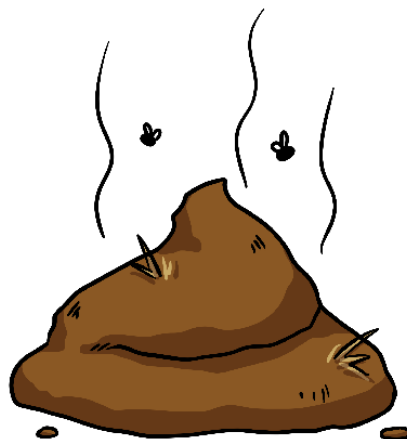
Glasburkar blir till nya glas och
gamla tidningar blir till
toalettpapper och nya tidningar.

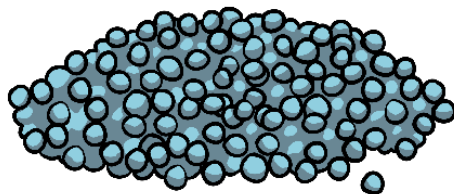
HÅLLBAR UTVECKLING

5. Djurgödsel,

alltså kiss och bajs från djur,
innehåller naturliga
näringsämnen som
åkers växter behöver.

Konstgödsel tillverkas i
fabriker och innehåller också
näringsämnen som
åkers växter behöver.

HÅLLBAR UTVECKLING

6. **Bekämpningsmedel** är kemikalier som tillverkas i laboratorier och används för att döda skadliga insekter, svampsporer och bakterier på växter.

HÅLLBAR KONSUMTION

1. **Hållbar konsumtion** betyder att köpa och använda produkter som är bra för jorden och för oss.

Svanenmärkta varor är producerade utan att skada naturen.

Luomumärkta varor är ekologiskt odlad mat.

HÅLLBAR KONSUMTION

2. Somliga länder använder **barnarbetskraft.**

Barn syr fotbollar eller
jobbar i gruvor
i stället för att gå i skola.

Varor som är märkta med
symbolen Rättvis handel är
inte producerade med
hjälp av barnarbetskraft.

